

Забезпечення особистої безпеки

працівників правоохоронних органів України, які беруть участь у миротворчих місіях

А. І. Суббот

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки Національного університету державної податкової служби України

Наведені власні підходи щодо покращення особистої безпеки працівників правоохоронних органів України, які беруть участь у миротворчих місіях. Виокремлено недоліки правового механізму забезпечення особистої безпеки українських миротворців при виконанні службових обов'язків. Зазначені основні фактори, які мають вплив на особисту безпеку співробітників українських миротворчих організацій, та запропоновані власні погляди на шляхи подолання даної проблеми.
Ключові слова: миротворці, особиста безпека, цивільна поліція, миротворчі організації, співробітники правоохоронних органів.

Приведены собственные подходы по улучшению личной безопасности сотрудников правоохранительных органов Украины, принимающих участие в миротворческих миссиях. Выявлены недостатки правового механизма обеспечения личной безопасности украинских миротворцев при исполнении служебных обязанностей. Определены основные факторы, которые влияют на личную безопасность сотрудников украинских миротворческих организаций и предложены пути решения данной проблемы.

Ключевые слова: *миротворці, личная безопасность, гражданская полиция, миротворческие организации, сотрудники правоохранительных органов.*

Given their own approaches to improve the personal safety of law-enforcement agencies participating in peacekeeping missions. Identified shortcomings of the legal mechanism to ensure the personal safety of Ukrainian peacekeepers on duty. The main factors that affect the personal safety of employees Ukrainian peacekeeping organizations and the ways to solve this problem.

Keywords: *peacekeepers, personal security, civilian police, peace organizations, law enforcement agencies.*

Проблема міжнародної безпеки на глобальному, регіональному та локальному рівнях у сучасних умовах залишається однією з найактуальніших у ХХІ ст. Для України її миротворча діяльність має визначальне значення, оскільки вона розглядається, з одного боку, як засіб зміцнення її національної безпеки через створення стабільного зовнішньополітичного середовища, а з іншого – як її внесок у зміцнення загальноєвропейської безпеки та побудови нової стабільної і безпечної Європи. Завдяки миротворчій діяльності Україна стверджує себе як повноправний суб'єкт міжнародних відносин, підвищує свій міжнародний авторитет і демонструє миролюбну політику.

Датою початку миротворчої діяльності України як самостійної держави прийнято вважати дату затвердження Верховною Радою України Постанови № 2358-ХІІ від 3 липня 1992 р. «Про участь підрозділів Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) в зонах конфліктів на території Югославії», 20-річчя якої відзначало-

ся у 2012 р. Українська миротворча діяльність стала важливою та ефективною формою міжнародного співробітництва правоохоронних органів. Виконання українськими миротворцями найвідповідальніших завдань у багатьох «гарячих точках» земної кулі сприяє підтриманню боєздатності військових частин та є важливим чинником професіоналізації правоохоронців та рядових контрактної служби Збройних Сил України [1, с. 107]. За даними Міністерства оборони України, за двадцять років миротворчої діяльності майже 37 тис. військовослужбовців Збройних Сил України брали участь в міжнародних миротворчих операціях, 189 осіб вважаються такими, які загинули. За цей період українські миротворці встигли взяти участь в міжнародних місіях ООН на території Лівану, Іраку, Афганістану, Анголи, Ліберії, Сьєрра-Леоне, Конго, Кот-д'Івуар, Судану, Грузії, колишньої Югославії та інших країн.

У статистичних даних щодо постраждалих миротворців Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС України), опублікованих в офіційному листі МВС України від 24.01.2013 р. № 145/017-12, наводяться шокуючі цифри постраждалих та померлих в 2012 р. при виконанні службових обов'язків. За цими даними, загальна кількість постраждалих складає 17 осіб, з яких 5 осіб загинули [3.]

Розглядаючи правову сторону регулювання участі українських військовослужбовців та співробітників правоохоронних структур, важливе значення має характер і форми участі підрозділів та військового персоналу і персоналу правоохоронних органів України у міжнародних миротворчих операціях. Вони визначаються Конституцією та законодавством України, а також міжнародними зобов'язаннями, рішеннями Ради Безпеки ООН, керівними документами ОБСЄ та загальноприйнятими нормами міжнародного права. Миротворчі сили не є учасниками збройного конфлікту,

і на цій підставі деякі юристи стверджують, що міжнародне гуманітарне право до них не застосовується. Проте миротворчі сили мають право використовувати силу в порядку самооборони або при спробах силою перешкоджати здійсненню їх завдання.

Перш за все, українські миротворчі підрозділи надаються в розпорядження ООН національних контингентів, які підпорядковані праву своєї держави і не можуть порушувати обов'язкові для своєї держави міжнародні норми. У разі вчинення військового злочину, військовослужбовець підлягає відповідальності за внутрішнім правом країни. Участь в операціях ООН не може звільняти від обов'язку поваги гуманітарних норм. Якщо ж миротворчі операції обмежуються підтримкою порядку, то до них застосовується не міжнародне гуманітарне право, а правила поліцейських операцій. Інша ж сторона питання – захист персоналу, який бере участь у миротворчих операціях ООН. З огляду на характер здійснюваних ним операцій, йому повинен бути наданий більш високий рівень захисту, ніж військовослужбовцям воюючим, рівень, аналогічний тому, який поширюється на гуманітарні організації. З цього питання прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1994 р. Конвенція про безпеку персоналу миротворчих операцій [3, с. 101-102].

В свою чергу, в коментарі «Голосу Америки» № 11 (578) [4, с. 40] зазначається, що раніше, до 2005 р., миротворці мали певні пільги, належний соціальний захист. Сьогодні ж вони мають тільки запис у трудовій книжці та власну гордість за участь у місії.

Розглядаючи питання особистого захисту українських миротворців та керуючись працями проф. В. О. Заросила, на думку якого основними чинниками, які впливають на забезпечення особистої безпеки українських миротворців, є:

– рівень правової захищеності співробітників правоохоронних органів України, які беруть участь в миротворчих місіях у світі;

– рівень соціального та розмір матеріального забезпечення правоохоронців;
– рівень психологічного забезпечення учасників миротворчих місій.

Для визначення провідних особливостей службово-бойової діяльності миротворців у міжнародних операціях було проаналізовано основні завдання та функціональні обов'язки і повноваження цивільних поліцейських (civilian police) ООН, статус яких співробітники миротворчих організацій отримують при підписанні договору з ООН на виконання миротворчої діяльності співробітниками правоохоронних органів [5, с. 100].

До основних функціональних завдань спеціальних поліцейських підрозділів міжнародної поліції відносяться [11]:

– активне й ефективне реагування на факти незапланованих і незаконних демонстрацій, мітингів та масових порушень порядку, а також застосування відповідних заходів щодо їх припинення;

– створення відповідних умов для захисту прав людини, особливо національних меншин;

– оперативне реагування на порушення громадського порядку під час проведення масових заходів та вжиття спеціальних заходів щодо припинення масового безладу, злочинів та правопорушень;

– проведення спеціальних операцій зі знешкодження або затримання особливо небезпечних злочинців та звільнення заручників без залучення до цього військових;

– надання допомоги та охорона майна міжнародних правозахисних та інших недержавних організацій, надання їм можливості виконувати їх безпосередні функції;

– охорона установ ООН, проведення спеціальних операцій з деблокування та звільнення їх у разі захоплення;

– охорона конвоїв, особливо важливих персон під час їх перебування в місії, різноманітних спеціальних об'єктів (тюрем, приміщень судів, банків тощо) без застосування військових;

– проведення спецоперацій із захоплення контрабандистів, порушників правил прикордонного режиму в прикордонній смузі та виконання інших функцій.

Так, наданий перелік завдань та функціональних обов'язків і повноважень цивільних поліцейських ООН мало чим відрізняється від основних завдань, покладених на правоохоронців згідно з Законом України «Про міліцію».

Однак, враховуючи, що миротворчі операції, як правило, здійснюються в країнах з поствоєнним режимом, з нестабільною соціально-економічною, політичною, суспільною та соціальною обстановкою, виконання правоохоронних функцій працівниками цивільної поліції ООН має яскраво виражений екстремальний характер.

Таким чином, з урахуванням підвищеної екстремальності та надзвичайності, проходження служби в міжнародних миротворчих місіях ООН можна віднести до екстремального виду діяльності працівників ОВС України. З метою вивчення професійних та психологічних особливостей службово-бойової діяльності миротворців та здійснення аналізу функціональних повноважень і завдань цивільних поліцейських науково-дослідним центром ім. О. Разумкова в грудні 2012 р. було проведено анкетування працівників ОВС, які мають досвід перебування в міжнародних миротворчих місіях ООН [7]. До складу групи респондентів дослідниками було включено 120 осіб молодшого та середнього керівного складу органів внутрішніх справ України чоловічої статі, які упродовж 2009-2012 рр. проходили службу в Спеціальних миротворчих підрозділах в Косово та Республіки Кот-д'Івуар. До експертного оцінювання було надано такі чинники: психологічний, економічний, політичний та фізичний. За рейтинговою градацією шкала значимості чинників загрози особистій безпеці під час виконання українськими миротворцями службово-бойової діяльності у міжнарод-

них миротворчих місіях ООН розподілилася таким чином:

- психологічний чинник – 48%;
- економічний чинник – 26%;
- фізичний чинник – 24,5%;
- політичний чинник – 1,5%.

Отже, у службово-бойовій діяльності працівників правоохоронних органів України, які беруть участь у миротворчій діяльності, серед найбільш загрозливих та небезпечних переважає психологічний чинник.

Розглянувши статистичні дані і також керуючись науковими дослідженнями С. А. Кириченка щодо значення впливу психологічних, політичних, економічних та фізичних чинників на особисту безпеку миротворців, доцільно охарактеризувати наступними критеріями:

- високою вірогідністю потрапити в зону ведення військових дій;
- постійною небезпекою наразитися на прояви фізичної агресії з боку невдоволеного цивільного населення;
- потенційною загрозою вчинення терористичних актів у зоні дислокування підрозділу;
- ворожим ставленням місцевого населення до миротворчих сил як до чужинців;
- стереотипним уявленням представниками екстремістських сил миротворців в якості окупантів;
- реальною загрозою несподівано отримати соматичне захворювання унаслідок зміни клімату чи інфікування під час прийому їжі та вживання води;
- деривацією окремих природних потреб у фізіологічній та соціальній сфері життя людини [8, с. 288].

Важливим кроком на шляху до вдосконалення забезпечення безпеки працівників правоохоронних органів України, які виконують миротворчі функції в різних країнах світу, є здійснення якісного професійного відбору кандидатів до спеціальних загонів миротворців.

На думку науковців, для успішного здійснення профвідбору, збереження і підвищення психологічних та функціональних можливостей особового складу українських миротворчих підрозділів у складі цивільної поліції необхідне вжиття таких заходів:

- проведення об'єктивної оцінки функціонального і психологічного стану працівників;
- забезпечення можливості прогнозування стабільності цих станів;
- здійснення моніторингу функціонального стану в різних умовах професійної діяльності;
- забезпечення можливості корекції порушень функціонального стану і профілактики неадекватних психологічних реакцій;
- підготовка особового складу до екстремальних умов служби;
- забезпечення високого рівня фізичної та спеціальної фізичної готовності до виконання завдань в екстремальних умовах.

В той же час, відповідно до визначених нами особливостей оперативно-службової та службово-бойової діяльності миротворців з числа працівників правоохоронних органів України професійне навчання та підготовка працівників цивільної поліції у складі миротворчих сил ООН повинні бути спрямованими на:

- забезпечення належної підготовки всіх поліцейських та надання підтримки службовцям поліцейських сил з метою виконання своїх функцій на найвищому рівні;
- сприяння доведенню до відома всіх поліцейських оперативних завдань та національних пріоритетів поліції;
- активне надання поліцією послуг з урахуванням потреб різних соціальних груп;
- поліпшення системи керівництва поліцейськими силами;
- високий рівень професійної підготовки працівників;
- виконання поліцейських функцій у максимальній відповідності до потреб місцевих громад, стратегічних завдань та національних пріоритетів поліції;

– підвищення довіри до поліції шляхом постійного зростання професійної компетентності поліцейських служб;

- більш ефективне використання ресурсів;
- здатність найбільш повно використовувати найновіші науково-технічні досягнення;
- забезпечення позитивного ставлення всіх зацікавлених осіб шляхом установа партнерських зв'язків та проведення консультацій [10, с. 278]. Дослідивши останню ситуацію щодо відправки українських миротворців для виконання операцій в Кот-д'Івуар та Конго, яке відбулося 2 січня 2013 р., та розглянувши думки політологів, депутатів, юристів науковців, які мають власне розуміння ситуації, ми прийшли до такого висновку: на сьогодні в Україні існує проблема недосконалості в правовій регламентації гарантування особистої безпеки працівникам правоохоронних органів, які беруть участь в миротворчих операціях. Маємо на увазі низький рівень соціальної, матеріальної та психологічної захищеності.

Таким чином, проблема забезпечення особистої безпеки співробітників правоохоронних органів, які беруть участь у міжнародних миротворчих місіях, турбує не тільки Україну, а й весь світ. На прикладі України, в нашій статті були наведені статистичні дані, а також фактори, які впливають на особисту безпеку українських миротворців. Розглянувши вищенаведену аргументацію, як висновок, можемо зазначити: для зменшення фактора ризику на працівників миротворчих місій необхідно вдосконалити на сьогодні існуючу нормативно-правову базу, що стосується дотримання особистої безпеки миротворців України. Необхідно також підвищити (керуючись матеріалами дослідження) рівень соціальної та економічної захищеності миротворців, що дасть їм можливість повноцінно виконувати покладені на них службові обов'язки та зменшити рівень ризику при виконанні поставлених службових задач.

Список використаної літератури

1. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Закон України від 23 квітня 1999 р. № 613-XIV зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : rada.gov.ua
2. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 р. №565-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
3. *Гречанинов В.* Миротворчість: перспективні підходи в умовах сучасних криз та «гуманітарних операцій» // Віче. – 2004. – №3.– С. 100-108.
4. *Демідчик Ф. А.* Досвід підготовки миротворчих підрозділів // Оперативна та бойова підготовка сухопутних військ: стан, проблеми, перспективи: Тези доповідей учасників науково-практичного семінару. – Львів : АСВ, 2009. – С. 40-41.
5. *Заросило В. О.* Адміністративно-правовий механізм забезпечення участі працівників органів внутрішніх справ України в міжнародних миротворчих операціях : моногр. – Черкаси, 2009. – 413 с.
6. *Оноприєнко В. В., Маслова М. Г.* Перспективні технології оцінки функціонального стану та адаптаційних резервів особового складу // Актуальні проблеми надійності особового складу силових структур. Медико-біологічні та інженерно-технічні аспекти профвідбору. – К., 2011. – С. 99-105.
7. Офіційний сайт науково-дослідного центру імені О. Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : razumkov.org.ua
8. *Кириченко С. О.* Стратегія міжнародної миротворчої діяльності України – новий крок на шляху реалізації національних інтересів // Наука і оборона. – 2012. – № 5. – С. 3-5.
9. *Колос О. А.* Методика організації і проведення технічного обслуговування та відновлення техніки підрозділів інженерних військ України в ході виконання завдань у складі міжнародних миротворчих контингентів у специфічних умовах міжнародних миротворчих операцій // Перспективи розвитку озброєння і військової техніки Сухопутних військ: збірка тез доповідей 5-ї Всеукраїнської науково-технічної конференції. – 15-17 травня 2012 р. – С. 287-288.
10. *Голик М. М., Романишин А. М.* Морально-психологічне забезпечення миротворчих операцій. Частина 1 : навч. посібн. – Львів : ЛІСВ, 2007. – 131с.